

SALOMON, G. Television Watching and Mental Effort: A Social Psychological View. Teoksessa: J. BRYANT & R.D. ANDERSON (ed.). Children's Understanding of Television: Research on Attention and Comprehension. New York, Academic Press, 1983.

SALOMON, G. Television Is "Easy" and Print Is "Tough": The Differential Investment of Mental Effort in Learning as a Function of Perceptions and Attributions. Journal of Educational Psychology 76(1984), 647-658.

SCHRAMM, W., LYLE, J. & PARKER, E.B. Television in the Lives of our Children. Stanford, CA, Stanford University Press, 1961.

TV:n lajityypit ja tyypittömät lajit

ROSE, Brian G. (ed.). TV Genres. A Handbook and Reference Guide. Westport, Greenwood Press, 1985. 462 s.

Lajityypin, genren, käsite on osoittautunut hyödylliseksi populaarikulttuurin tutkimuksessa. Elokuvan, television, populaarikirjallisuuden jne. lajityypithän eivät ole vain tutkijan luokittelun ja erittelyn kategorioita, vaan myös ja ennen muuta "reaalikategorioita", kulttuurin tuotannon ja kulutuksen vuorovaikutuksessa kehittyneitä, ja tuota tuotantoinstituutioiden ja yleisön tarpeiden, pyrkimysten ja vaatimusten välistä vuorovaikutusta ilmaisevia ja kiteyttäviä muotoja. Kukin lajityyppi tarjoaa omat puitteensa, oman temaattisen ja dramaattisen maailmansa, emotionaaliseksi muunnettujen sosiaalisten ristiriitojen käsittelylle. Lajityypin käsitettä on ehkä laajimmin ja hedelmällisimmin hyödynnetty elokuvatutkimuksessa, televisiotutkimuksessa toistaiseksi vähemmän. Amerikkalainen TV Genres -käsikirja on ilmeisestikin syntynyt todelliseen tarpeeseen ja herättää siis suuria odotuksia.

Johdantoartikkelin lisäksi kirja pitää sisällään 19 artikkelia, joista kussakin esitetään historiallisen katsauksen ja lyhyen temaattisen tarkastelun lisäksi yleensä suppeahko bibliografinen katsaus sekä "videografia", luettelo keskeisiksi arvioiduista ohjelmista, niiden lähetysajoista ja tähtiesiintyjistä. Käsitellyt ohjelmatyypit ovat: poliisisarja, etsiväsarja, televisiowestern, lääkärimelodraama, tieteis- ja fantasiasarjat, tilannekomedia, saippuaopera, amerikkalainen pitkä televisioelokuva, "dokudraama", televisiouutiset, televisiodokumentaari, urheiluohjelmat, kilpailuohjelmat, varieteiohjelmat, "talk show", lastenohjelmat, kasvatus- ja kulttuuriohjelmat, televisio-kirkko ja televisioainokset. Tämä luettelo jo viittaa erääseen kirjan ongelmaan: sen artikkeleilla on pyritty kattamaan koko amerikkalaisen televisioinstituution ohjelmakirjo, varsinaisten selkeämpirajaisten lajityyppien lisäksi myös muut, diffuusimmat ohjelmakategoriat, ja tuon kirjon jäsentämiseksi on omaksumtu lähinnä käsillä oleva, eli tuon instituution oma, tapa luokitella ohjelmia. Ongelma ei ole vain käsitteellinen vaan heijastuu myös sisällössä, sillä mitä yleisempien otsikoiden alle ja mitä monimuotoisempiin ohjelmaluokkiin kirjassa siirrytään, sitä enemmän on artikkeleilla taipumus tyytyä lähinnä ohjelmien ja juontajapersoonallisuuksien kronologisointiin ja katsojalukujen luetteluun.

Kun kirjan aiheena on amerikkalainen televisioinstituutio ja sen kirjoittajat sijoittuvat lähinnä amerikkalaiseen tutkimusperinteeseen, on ehkä ymmärrettävää että näkökulmakin helposti rajoittuu siihen mikä tuon instituution itsensä kannalta näyttää olennaiselta. Tämän näkökulman omaksuminen, ja ilmeinen huolellisuus historiallisten tosiasioiden keruussa, tekee tietysti kirjasta omalla tavallaan käyttökelpoisen hakuteoksen. Ja vaikka viimeaikaisesta eurooppalaisesta televisiotutkimuksesta tuttua analyytisempää ja kriittisempää otetta kaipaa - samoin kuin eurooppalaisia lähteitä bibliografisesta osastosta - löytyy kirjasta joitakin kiintoisia havaintoja jatkopohdiskelun pohjaksi.

Näihin kuuluu mm. kirjan toimittajan Rosen huomio siitä miten television tekniset ja tuotantotaloudelliset ehdot

vaikuttivat jo vanhemmissa välineissä koeteltujen lajityyppien valikoitumiseen ja muotoutumiseen: televisio on suosinut suoraviivaista toimintaa, eloisia, voimakasta samastumista tarjoavia, henkilö-hahmoja ja konventionaalisuutta kerronnallisen, emotionaalisen ja moraalisen kompleksisuuden sijaan - tuottajien jatkuva pyrkimys uusiin innovaatioihin on toki muuttanut kuviota viimeisen kymmenen vuoden aikana. Rosen arvio television korostuneesta "familiaarisuudesta", jota tietenkin vahvistaa vastaanottimen fyysinen läsnäolo keskellä katsojien kotia, saa vahvistusta useissa artikkeleissa: ilmeisimpänä esimerkkinä televisiossa hallitsevaksi tullut komiikan muoto, tilannekomiikka, "normaalisuuden sykli", usein perheen piirissä ja paljolti olohuoneessa, samanlaisessa tilassa jossa ohjelmia katsotaankin, tapahtuva vallitsevan järjestyksen järkähdyttämisen ja nopean palauttamisen draama. Kirjan kiintoisimpiin artikkeleihin kuuluvat poliisisarjoja - poliisi 'yksilön ja yhteiskunnan välittäjänä' ja 'traagisena sankarina' - ja tietesarjoja - "'Star Trek' vakuutti työtätekevän amerikkalaisen siitä että, miten paljon hän pelkäsikin teknologian tunkeutumista kotiinsa ja työpaikalleen, ihminen ottaisi aina voiton nimenomaan inhimillisten ominaisuuksiensa vuoksi" - käsittelevät artikkelit. Sen sijaan erästä kaikkein kiintoisinta lajityyppiä, saippuaopperaa, käsittelevä artikkeli tuottaa pettymyksen, ei vain siksi että kirjoittajan rajauksessa sellaiset "prime time soap operat" kuin "Dallas" ja "Dynastia" jäävät marginaalisiksi, vaan ennen kaikkea siksi että ohjelmien tematiikan erittely tyypistyy sellaiseksi tilanteiden ja rooli-hahmojen tilastoinniksi ja näiden huonon "edustavuuden" kritiikiksi jollaiseen ei olisi luullut törmäävänsä enää tällä vuosikymmenellä kirjoitetussa tekstissä.

Erkki Astala

Ann mestarierittelijä rockviidakossa

KAPLAN, E. Ann. Rocking around the clock: Music television, postmodernism and consumer culture. London, Methuen & Co., 1987.

E. Ann Kaplan on tunnettu enemmänkin feministisen elokuvakritiikin psykoanalyttisen suuntauksen edustajana kuin nuorisokulttuurin tutkijana (ks. esim. Tiedotustutkimus 3/1986). Musiikkivideoiden ottaminen tutkimuskohteeksi saattaa siis joitakuita hämmästyttää. Kaplan itse toteaa olleensa aina kiinnostunut populaarikulttuurin ilmiöistä. Jo 1960-luvulla opettaessaan lontoolaisessa lukiossa hän joutui tekemisiin sellaisten ilmiöiden kuin The Beatles, Bobby Duran, Adam Faith ja Cliff Richard (joskus mainittu brittiläiseksi Elvis Presleyksi) kanssa. Myös brittiläiset kulttuuritutkijat (esim. Paddy Whannel ja Stuart Hill) alkoivat jo varhain kiinnostua pop-musiikista, vaikkakin enemmän työväenkulttuurin näkökulmasta. Kaplan, alunperin itsekään brittiläinen, nimittää tätä tutkimuksen vaihetta realistiseksi, mutta ikäväksi ja vaisuksi oppitunniksi.

Henkilöhistorian kautta kiinnostus siis on selvää, mutta amerikkalainen MTV, 24 tunnin yhtäjaksoinen musiikki-televisio alkoi kiehtoa myös teoreettisesti: Kaplanin mielestä MTV kiteyttää nykyisen nuorisokulttuurin täysin uutta aikakautta ilmentävät piirteet. Se on aikaisempien nuorisokulttuurien kombinaatio ja täysin eriytynyt muoto, jopa erilaisen tietoisuuden ilmentymä. Tällainen uusi tietoisuus tarvitsee ymmärtyäkseen sekä postmodernin että psykoanalyysin tarjoamia käsitteitä. Vaikka populaarikulttuurissa on aina ollut kaupan seksiä ja väkivaltaa, rockvideot tarjoavat sitä Kaplanin mielestä täysin uusin keinoin.

Mistä postmodernin tunkeutuminen nuorisokulttuuriin sitten johtuu? Kaplan olettaa, että syitä on monia: kylmän sodan jälkeinen aika, ydinteknologia, ylikansallinen pääoma, tähtien sota, kehittyneet tietoteknologia ja muu tekni-